

סימן נו

קיום ברית מילה שלא בזמנה ביום ה' וביום ו'

ג' שבט תשס"ט

שאלה:

ברית מילה נדחתה בשבוע ימים בעקבות צהבת תינוקות (שהגיעה ל-19 בילרובין). ביום חמישי הבריא התינוק, ולדעת הרופאים ניתן לערוך לו ברית מילה. האם מקיימים ברית מילה שלא בזמנה ביום ה' ויום ו', או שמא יש לדחות אותה עד לאחר השבת

תשובה:

א. דעת התשב"ץ (עפ"י הסבר הט"ז)

בשורת התשב"ץ (ח"א סי' כ"א) נשאל האם מותר לאדם הרוצה לעלות לא"י לנסוע בשיירה, כאשר קיים חשש רב שאם ייקלעו למצב סכנה בשבת יצטרך לחלל שבת. התשב"ץ הביא את הגמ' בשבת (דף י"ט ע"א): "אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת לדבר הרשות, אבל לדבר מצווה מפליגין", ופסק כהרז"ה שביאר טעמה של הגמ' שהפלגה בים הרי היא בחזקת סכנה וסביר להניח שאדם יאלץ לחלל שבת מפני פקו"נ, לכן אסרו חכמים להפליג ג' ימים הסמוכים לשבת, כי ימים אלה קרויים "קמי שבתא" כמובא בגמ' בגיטין (דף ע"ז ע"א), ולכן זה נראה כמתנה לדחות את השבת. אבל בימים א' ב' ג', הקרויים "לבתר

שבתא" - מותר.

מכאן הסיק התשב"ץ (שם) גם לנידונו: "ומכאן אני אוסר למול את הגר בחמישי בשבת כדי שלא יבא יום ג' למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו שבת כדאיתא במס' שבת בפ' ר' עקיבא (דף פ"ו ע"א). והוא הדין לתינוק שחלה ונתרפא בחמישי בשבת והיה אפשר למולו באחד בשבת שממתינין לו עד למחר כיוון שלא יכלו להמולו בזמנו". [בהמשך התשובה כתב שעלייה לא"י היא דבר מצווה ולכן מותר להפליג ביום ו', אך מילת גר אינה מצווה ולכן אין היתר. ומבין התשב"ץ, שמילה שלא בזמנה אף שהיא מצווה, מ"מ מכיוון שמילה זו לא דוחה שבת לכן גם אסור להיכנס למצב שיחללו שבת בגלל מילה כזו שנעשתה לפני השבת].

הב"י הביא את תשובת התשב"ץ ב'בדק הבית' (יו"ד סי' רס"ב), וחזר והביאו ביו"ד בסי' רס"ה. אך בשו"ע דין זה אינו מופיע.

והט"ז ביו"ד (סי' רס"ב ס"ק ג') הביא את דברי התשב"ץ בשם 'בדק הבית' וכתב: "ולפי"ז נראה כ"ש שאין למולו ביום ו' דאיכא צער טפי כמו שכתוב בסי' רס"ו בשם הרשב"א והרמב"ן".

[מה שכתב הט"ז "דאיכא צער טפי" נראה דלא דק, שהרי התשב"ץ לא דיבר על סתם צער אלא על מצב סכנה

* נכתב לרגל בריתו של בנו אמתי הי"ו שנדחתה ליום ה' (בעקבות צהבת תינוקות) והתקיימה ביום טו"ב להולדתו.

ניתן לתרץ שהכוונה של "עד למחר" היא עד לאחר השבת, כלומר: עד מחרת הסכנה, וביום שבת עדיין קיימת סכנה. מ"מ הט"ז פסק כהתשב"ץ, וכן פסק ה'ברכי יוסף' (יו"ד סי' רס"ב ס"ב) וכן פסק המהרש"ם (ח"ה סי' ז') וכן פסק ה'בן איש חי' בספרו שו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' כ"ח).

ב. קושיות הש"ך על התשב"ץ

הש"ך (ביו"ד סי' רס"ו ס"ק י"ח בסופו) מקשה על דברי התשב"ץ כמה קושיות: א. הרי כל הדין שאין מפליגין ג' ימים לפני שבת נאמר בגמ' לגבי הפלגה לדבר הרשות אבל לגבי הפלגה לדבר מצווה נאמר שם במפורש בגמ' שמותר (וכן מוסכם על כל הפוסקים, כמובא בשו"ע או"ח סי' רמ"ח), ואם כן מדוע אסר התשב"ץ למול ביום ה' וביום ו', והלא ברית מילה זו מצווה? ב. לפי הסבר הט"ז בדברי התשב"ץ, שברית שלא בזמנה נדחית מיום ה' ליום א' (ולא ליום ו'), יש להקשות מן המשנה (שבת פ"ט מ"ה): "קטן נמול לשמונה לתשעה ולעשרה ולי"א ולי"ב, לא פחות ולא יותר. הא כיצד? כדרכו - לח'; נולד ביה"ש - נימול לט'; ביה"ש של ע"ש - נימול לי'; יו"ט לאחר השבת - נימול לי"א; ב' ימים של ר"ה - נימול לי"ב". שואל הש"ך: הרי עפ"י התשב"ץ יכלה המשנה לכתוב גם מקרה של תינוק שנימול לי"ד, שהרי אם ר"ה חל בימים ג' ו-ד', תינוק שנולד בביה"ש שבין הימים ב' ו-ג', שאמור היה להידחות ליום ה', ישוב ויידחה פעם נוספת עד יום

שיצטרכו לחלל עליו שבת והיה לו לכתוב "דאיכא פקו"נ טפיי".

ואולי י"ל דכיוון שהשו"ע בהלכות שבת (סי' רמ"ח ס"א וס"ב) פסק גם כהרי"ף והרמב"ם דהטעם שלא מפליגין ג' ימים קודם השבת הוא משום עונג שבת, דכל ג' ימים ראשונים יש להם צער מחמת נענוע הספינה וכן מחמת סרחון העולה מן הימים המלוחים, ואין רוחו חוזרת לבא עד אחר ג' ימים שהורגל בזה (כמובא בהקדמה של המ"ב לסי' רמ"ח), לכך פסק ג"כ לגבי מילה לא לעשותה מיום ה' כי התינוק יסבול בשבת שזהו היום השלישי למילתו ואין זה עונג שבת. אך זהו חידוש מופלג יותר מהתשב"ץ, דהתשב"ץ פסק כדברי הרו"ה ורק על פי שיטתו הסיק לגבי מילה שלא בזמנה, וצ"ע].

דברי הט"ז מבוססים על דברי רבי אלעזר בן עזריה (שבת דף קל"ד ע"ב): "מרחיצין את הקטן ביום השלישי למילה שחל להיות בשבת, שנאמר (בראשית ל"ד כ"ה): "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים", ונפסקה הלכה כמותו. ונחלקו הראשונים האם דווקא ביום השלישי מרחיצים את הקטן ולא ביום השני, או שביום השלישי וכ"ש ביום השני. והרשב"א (שם ד"ה הלכה כר"א) והרמב"ן (שם ד"ה הלכה) פסקו שכ"ש ביום השני. מכאן הסיק הט"ז שלפי התשב"ץ שאסר לקיים ברית דחוייה ביום ה', כ"ש שאסור לקיימה ביום ו'.

אלא שקשה, שהרי בדברי התשב"ץ נאמר: "שממתנין לו עד למחר" משמע שביום ו' מקיימים את הברית! ובדוחק

וכדפרישנא, ולית בה ספקא".
 ואף שראייתו מחולה אינה ראייה, שהרי המשנה בשבת (שם) סיימה: "קטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא", וא"כ המשנה אכן כללה זמנים מאוחרים יותר מחמת חולי, מ"מ תשובתו היא שהרישא של המשנה שאמרה "עד י"ב לא פחות ולא יותר" דיברה רק על דחיית מילה מחמת ספק בחלות החיוב למול בשבת (מפני שנולד ביה"ש) אך לא בספק שמא תארע סכנה שתדחה את השבת.

ומרן הרב קוק זצ"ל בשו"ת 'דעת כהן' (סי' קמ"ה) תירץ תירוץ דומה וז"ל: "מיהו מה שהקשה שם הש"ך מקטן נמול לח' וכו' ולי"ב לא פחות ולא יותר, לע"ד יש לומר דלא מיירי בחולה. וכמש"כ בתפל"מ, ולא מטעמיה אלא משום דכאן חמור, דיש ספק שמא לא נדחה שבת כלל והיה חייב למול בזמנו, משא"כ החולה ודאי ל"ה חייב למול בזמנו כלל".

בניגוד לתירוצי היעב"ץ והחכ"צ (שהסכימו עם הבנת הש"ך בט"ז שתינוק שנולד בביה"ש של ר"ה שחל בימים ג-ד מילתו תידחה בשנית ליום א'), ה'דעת כהן' חולק על הנחת היסוד של הש"ך, ולדעתו התשב"ץ לא אמר את דינו אלא לגבי מילה שנדחתה ליום ה' מחמת חולי, שאז מכיוון שאינה בזמנה תשוב ותידחה ליום א'. אבל מילה שנדחתה בגלל ספקא דיומא, מכיוון שזהו ספק שאינו יכול להתברר ותמיד היא אינה דוחה את השבת, אם כן לאחר השבת זהו זמנה! והוא הדין לתינוק שנולד בביה"ש

א' כדי שלא יחללו את השבת על מילה שלא בזמנה, וא"כ יוצא שקטן נימול גם לי"ד! לכן דוחה הש"ך את דברי התשב"ץ ופוסק שמקיימים מילה שלא בזמנה ביום ה'.

ובשו"ת חכם צבי החדשות (סי' י"ד) תירץ את קושיות הש"ך: שאמנם נכון שלצורך מצווה מותר להפליג אף לפני שבת, אך זה דווקא עבור מצווה עוברת (כגון שלא ימצא מוהל לאחר השבת). אך אם אין זו מצווה עוברת, אסור להכניס עצמו למצב של דחיית שבת בגלל פיקוח נפש. והמשנה לא מנתה את הדחייה ליום י"ד ברשימת הימים שבהם מלים, מכיוון שהיא עוסקת רק במקרים שבהם המילה נדחית בוודאות בגלל ספקא דיומא, שבהם בעצם מעשה המילה יש ספק חילול שבת, ולא בדחיות נוספות שבאות בגלל חשש לחילול שבת שעתיד להיווצר, ששם אין הדחייה ודאית, דאם לא ימצא מוהל ביום א' ימולו ביום ו'.

תירוץ דומה כתב היעב"ץ (ח"ב סי' ס"ה) והוסיף: "ומתני' ד'לא פחות ולא יותר' אנדחה מפני הספק של בה"ש בלבד קאי, דביו"ט ושבת סמוכין לא משכחת טפי. אבל בחל י"ט באמצע שבוע אפשר שנדחה עוד יותר ואין זה מחמת הספק, שדבר אחר גרם לו. תדע, וכי אין לנו אלא זו בלבד? והלא תמצא מילה שלא בזמנה טובא. בחולה דממתין לו עד שיבריא ומונין לו שבעה. וכן יש הרבה לאח"ז, וכל זה אינו בכלל ד'לא פחות ולא יותר' שבמשנתנו, דבהכי לא קמיירי אלא בפחות ויותר שמחמת הספק,

בטול ענג שבת י"ל ע"פ סברא, דאין להכניס לחילול שבת כיוון שאפשר לקיים המצווה בלא חילול שבת".

אמנם תירוץ זה אינו יכול להיאמר בדברי התשב"ץ, שפסק במפורש כרז"ה, שטעם האיסור להפליג מלפני השבת הוא מחשש לחילול שבת שייגרם (שלא כדעת הרמב"ם והרי"ף שפסקו שהטעם הוא מפני ביטול עונג שבת). וכן פסק השו"ע (או"ח סי' רמ"ח ס"ד) [ואף שבסי' רמ"ח ס"א וס"ב הביא השו"ע את טעם הרמב"ם והרי"ף, היינו לחומרא בלבד, במקום שאינו אתי לידי קולא, כחילול שבת מפני פיקוח נפש בשבת שהיה יכול להימנע].

ומכיוון שתירוץ ה'דעת כהן' אינו יכול להיאמר בדעת התשב"ץ, א"כ אין לנו אלא תירוץ של ה'חכם צבי' – שדחיית מילה איננה חשובה כביטול מצווה עוברת ולכן דינה כיציאה לדרך הרשות לפני השבת. אמנם גם תירוץ זה אינו פשוט, שהרי לפי פוסקים רבים בכל רגע ורגע שאינו מל את בנו הרי הוא מבטל מצוות עשה [כן משמע מפירוש המשניות לרמב"ם (סוף פרק ר"א דמילה) וכן כתב הרמ"א בדרכי משה (י"ד סי' רס"א סק"א): "ובכל-בו כתב, וה"ה לאב או ב"ד בכל יום שמעכבים עוברים בעשה"], ואם כן באותם רגעים שבהם נדחית מילת בנו עד אחר השבת הרי הוא מפסיד מצווה שאינה עוברת! ואם כן מדוע תידחה מילת התינוק מים ה' עד יום א' מחשש לחילול שבת?

של ר"ה שחל בימים ג-ד – שיום ה' הוא זמנו, ומילה בזמנה אינה נדחית מספק שמא ייגרם מצב של פיקו"נ שידחה שבת. אבל לגבי תינוק שנדחה ליום ה' מחמת חולי, צודקים דברי התשב"ץ שיש לדחות את הברית ליום א', מפני שרק במקרה הוא החלים היום ולכן זו לא מילה בזמנה, ואין לגרום לספק שמא תידחה השבת בגללה בגלל מצב של פיקו"נ.

עפ"י ה'דעת כהן' ניתן להבין מדוע לא כתב התשב"ץ את פסקו לגבי כל תינוק שנולד בכיה"ש שבין יום ד' ליום ה', שמילתו תידחה ליום א' (שמא יתחלל השבת בגלל פקו"נ), שכן מכיוון שהספק אינו עתיד להתברר, נמצא שעיקר חובת המילה של התינוק הזה היא ביום ה', ומילה בזמנה בוודאי אינה נדחית מחשש לחילול שבת שאולי עתיד להיווצר. וב'קרבן נתנאל' (על הרא"ש, שבת פי"ט סי' ח' ס"ק ה') כתב באופן דומה, דהוי ספק ספקא: שמא נולד ביום ה' ומילתו ביום ה' ובוודאי דוחה שבת, ואת"ל דנולד ביום ד' ויום ה' זהו יום התשיעי (נידחה) – שמא לא יחללו שבת עליו ביום השלישי.

את הקושייה הראשונה שהקשה הש"ך – מדוע התשב"ץ אינו מדמה ברית מילה שלא בזמנה להפלגה לצורך מצווה – תירץ ה'דעת כהן' (שם): "דדוקא למ"ד דטעם האיסור להפליג פחות מג' ימים קודם השבת הוא משום שיבוא לחלול שבת, יש הוכחה דמשום דבר מצוה אין לחוש להכניס בספק שיצטרך אח"כ לחלל שבת. אבל למ"ד הטעם משום

והראיה - שפעמיים הביאו בב"י ולא הקשה עליו ולא מידי ומשמע שמסכים עמו.

אך לאחר העיון נראה לומר, שהשו"ע במכוון השמיט את דין התשב"ץ, ולא מפני מחלוקת בדבר העקרוני אלא מפני שלדעתו המציאות השתנתה, ובימינו עריכת מילה לפני השבת אינה גורמת לחילול שבת ולכן בטלה הסיבה שבגלל כתב התשב"ץ לדחות את המילה ליום א'. כך נראה מדבריו ב'בית יוסף' על דברי הטור (או"ח סי' של"א) שפסק כראב"ע (שבת דף קל"ד ע"ב) שמרחיזין את הקטן בחמין אחר המילה בשבת, ואפילו ישראל מבעיר האש ומחמם המים. וכתב הב"י (שם): "מיהו הני מילי לדידהו, אבל לדידן דבר ידוע דאינו מסוכן בכך הלכך דינו כדין רחיצת גדול".

ואמנם ה"דרכי משה" (שם אות ב') הקשה על הב"י וכתב "ואיני מבין דברו דמה בין זמנינו לזמנם בדבר סכנה" אעפ"כ, הב"י המשיך להחזיק בדעתו ופסק כן בשו"ע (או"ח סי' של"א ס"ט): "בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצים את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום שלישי למילה במים חמים היה מסוכן, לפיכך נזקקו לכתוב משפטו כשחל להיות בשבת, והאידינא לא נהגו ברחיצה כלל ודינו לרחוץ בשבת אם רצו כדין רחיצת כל אדם".

א"כ ברור לחלוטין מדוע מרן הב"י לא כתב את דינו של התשב"ץ בשו"ע, שהרי כל דינו של הרשב"ץ בנוי על חילול שבת ביום השלישי וכדבריו (תשב"ץ ח"א סי'

ג. כמו פסק השו"ע?

מרן הב"י הביא ב'בדק הבית' את דברי התשב"ץ פעמיים: בסי' רס"ב ובסי' רס"ה. משמע שפסק כמותו. אך בשו"ע בהל' מילה ובהל' גרים לא הביאם להלכה, וא"כ משמע לכאורה שלא סבר כמותו!

ומכיוון שסתירה זו קיימת בין שני ספרים שונים של מרן ר' יוסף קארו, לכאורה נראה שבחיבור שכתב לאחרונה חזר בו מדבריו הראשונים. ואכן האחרונים דנים בשאלה איזה מן החיבורים נכתב לראשונה: 'בדק הבית' או השו"ע. וב'שדי חמד' (כללי הפוסקים סי' י"ג אות ל') הביא רשימה של חכמי ספרד הסבורים שהשו"ע חובר לאחר 'בדק הבית', ובניהם החיד"א בספרו 'שם הגדולים' (מערכת ספרים ערך שלחן ערוך אות ע"ה) כתב בשם שיירי כנה"ג (או"ח בכללים אות ע"ב), וכן בשם גנת ורדים (או"ח כלל ד' סוף סי' ט'), וכן כתב החיד"א בספרו שו"ת יוסיף אומץ (סי' ס"ט), וכן כתב ה'בן איש חי' בספרו שו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' כ"ח) וכן הכריע הרשל"צ הגר"ע יוסף שליט"א בספרו 'יחזקאל דעת' (ח"א בסופו בקונטרס כללי השו"ע אות מ"ד): "'בדק הבית' חובר קודם השו"ע, ולפיכך אם השמיט מרן בשו"ע מה שהביא בבדק הבית, יש לומר דחזר בו".

לפי זה יוצא שמכך שהשו"ע השמיט את מה שהביא ב'בדק הבית' משמע שחזר בו. שמא תאמר אשתמיטיה מיניה בשו"ע, אך באמת סובר כרשב"ץ,

ה'חכם צבי' (תשובות נוספות שאלה ט' סי' י"ד) שכתב "הלכה למעשה לית דחש ליה אלא מהלין בין בה' בין בו' אפילו שלא בזמנה וכן מלין את הגר בכל יום מימות החול ופוק חזי מאי עמא דבר". וכן הכריע המ"ב (סי' של"א ס"ק ל"ג) שכתב: "ואין מחמיצין את המצווה". ואף שיש מחכמי אשכנז שהחמירו, כבר כתב הגרש"ז אורבך זצ"ל (מובא בי'נשמת אברהם' יו"ד סי' רס"ב אות ג') דנהגים למעשה כהמ"ב.

ה. פסיקת חכמי ספרד

אך חלק גדול מגדולי חכמי ספרד פסקו כהרשב"ץ, הלא המה: החיד"א ב'ברכי יוסף' (יו"ד סי' רס"ב; או"ח סי' של"א) ה'בן איש חי' בשו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' כ"ח), ובעקבותיהם (בנוסף לאחרונים נוספים) פסק כן להלכה למעשה הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' כ"ג) וכן פסק הגר"מ אליהו זצ"ל בהערותיו לקיצוש"ע (סי' קס"ג ס"ק ד').

ו. האם קיימת סכנה בימינו?

אלא שלפי דברינו לעיל קשה, הרי כל הטעם לחששו של התשב"ץ כבר בטל בימינו (ובדבר זה מודים הפוסקים הנ"ל), ואם כן מדוע המשיכו כל הפוסקים לדחות את המילה מפני חשש שכבר לא קיים? ונראה שהחיד"א (ב'ברכי יוסף' סי' רס"ב ס"ב) שם לב לקושיא זו ותירץ: "אבל נראה דהדין דין אמת דנהי דהאידנא אין רוחצין, מ"מ כיוון דיום ג' הוא בשבת

כ"א) "ומכאן אני אוסר למול את הגר בחמישי בשבת כדי שלא יבא יום ג' למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו שבת... וה"ה לתינוק שחלה ונתרפא בחמישי בשבת" וכו' עיי"ש, אך מכיוון שבזמנו של השו"ע כבר לא חששו לפיקו"נ, כי נשתנו הטבעים' (ראה מ"ב שם ס"ק ל"א), אם כן בטל הטעם שבגללו כתב התשב"ץ לדחות את המילה ליום א', ואף התשב"ץ היה מודה לדבריו אילו בימיו הייתה פוסקת הסכנה. וכן כתב במפורש המג"א (שם ס"ק ט') "ולי נראה דבזמן הזה שאין רוחצין אותו ליכא למיחש לזה (לחשש הרשב"ץ) דלא שכיח כלל שיחללו עליו שבת וגם ראב"ח מהסס בדין זה לכן אין להתרשל בדבר מצווה". וע"כ נראה פשוט שלדעת השו"ע אין לחוש כיום לדברי הרשב"ץ וחולה שנתרפא ביום ה' מלין אותו ביום ה'.

ד. פסיקת חכמי אשכנז

כאמור הרמ"א חלק על השו"ע וסובר שגם בימינו קיימת סכנה לנימול, שבגללה צריך להרחיצו במים חמים. ולפי"ז היו צריכים לחשוש לדעת התשב"ץ גם כיום. אעפ"כ רוב אחרוני אשכנז לא חששו לדעת הרשב"ץ והט"ז, והורו למול חולה שנתרפא ביום ה', ביום ה', וה"ה ביום ו'. ביניהם: הרמ"א, שלא הביא בחיבורו 'דרכי משה' ולא ב'מפה' את דברי התשב"ץ, הש"ך (שהובא לעיל), המג"א (שם), ה'אליה רבה' (או"ח סי' רמ"ח ס"ק ה' וסי' של"א ס"ק י'), הנו"ב (תניינא יו"ד סי' קס"ו),

הרחיצה בחמין לא הייתה נחשבת ל'תרופה' אלא שהיא הייתה בכלל 'צרכי חולה', שהותרו בחולה שיש בו סכנה אף שאין בהם רפואה ישירה. "ובכחאי גוונא פשיטא דבעי' שיהי' רגיל בה, וכיוון שאינו רגיל בה אצלנו יצתה מכלל צרכיו, ואין בגדר מניעתה שום סכנה כלל". (שו"ת דעת כהן שם).

למדנו מדבריו שגם לדעת השו"ע תינוק שנימול נכנס לסכנה, אלא שלדעתו רחיצתו במים חמים אינה הכרחית. לכן חששו של הרשב"ץ בעינו עומד.

וכן משמע מדברי החיד"א ב'ברכי יוסף' (שם): "דנהי דהאידינא אין רוחצין (במים חמים) מ"מ כיון דיום ג' הוא בשבת והוא דסכנה שמא יבואו לחלל השבת והו"ל נמי כעושה "מקמי שבתא" דבר שיביא לחילול שבת (ולכן) אין מלין בה' שמא יצטרך לחלל שבת באיזה דבר שהוא (ביום ג' והוא בסכנה)".

ואכן למעשה, כתב מרן הרב קוק זצ"ל לחוש לשיטת התשב"ץ ולדחות את המילה לאחר השבת, וכדבריו (שו"ת דעת כהן סי' קמ"ה): "ועכ"פ ראוי לחוש לדברי התשב"ץ, ביחוד שי"ל דתלי בנפשות עפמ"ש בספר שו"ת מהר"י אסאד (סי' ר"נ), דבאמת יש חשש סכנה במילה, אלא שהמצוה מגינה, וכיוון שיש ספק ואולי אינו חייב מצד המצוה הוי קצת ספק בסכ"נ, ע"כ ראוי לחוש לענ"ד".

הרב מחדש חידוש גדול. כל מילה כרוכה בסכנה לתינוק. אלא שכשיש מצווה למול אזי המצווה מגינה מפני הסכנה, אך כשאין המצווה ממילא אין הגנה והוי

והוא דסכנה שמא יבואו לחלל השבת, והו"ל כמי שעושה מקמי שבתא דבר שיביא לחילול שבת, אין מלין בה' שמא יצטרך לחלל שבת באיזה דבר שהוא יום ג' והוא בסכנה. וה"ה שאין למולו ביום הששי למ"ד דכל הג' ימים הוא בסכנה ונקטינן להחמיר שאין למולו ביום ה' וביום הששי כמנהג שכתב הרב כנה"ג ודו"ק".

מדברי החיד"א למדנו שגם בימינו, מילה היא דבר שעלול להגיע לידי פיקוח נפש, ולכן אין מלים מילה שאינה בזמנה בערב שבת. אמנם הסכנה אינה ברורה כבימי חז"ל, ולכן אין צורך לחמם מים כדי לקדם את פני הסכנה, אך אולי חשש לסכנות אחרות.

ואף מרן הרב קוק זצ"ל יישב את קושיית ה'דרכי משה' על הב"י כיצד לא חשש לסכנה גם בימינו, ומה בין זמנינו לזמנם (שו"ת דעת כהן סי' ק"מ): "אמנם בדברי הרמב"ם, פ"ב מה' מילה, מצינו שבמקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין אפי' בשבת, הרי הי' כבר ידוע לו ז"ל שלא בכל המקומות הונהגו והורגלו ברחיצה, וא"כ יש לומר שבאותם מקומות לא הוחזקו בזה מעולם שיהיה זה סכנה, ואין כאן חזקת סכנה כיוון שחז"ל לא דיברו על אותם המקומות".

אמנם ב'דעת כהן' מוסיף ומקשה שאם חז"ל מונים את רחיצת הקטן בחמין כרפואה שמועילה לסכנתו, אף שבכמה מקומות עברו לשיטות רפואה אחרות, אין ראוי לעקור את היתר חז"ל ממקומו! לכן מבאר ב'דעת כהן' שאף בימי חז"ל

המהר"י אסאד, החת"ס ומרן הרב קוק זצ"ל, משקפים מציאות רפואית שעברה מן העולם, ובימינו אין בעריכת ברית מילה כל חשש סכנה, ובוודאי שלא סכנה שכיחה!

אכן דבריהם ראויים היו לבני דורם שבו טרם ידעו לשמור על סטריליזציית כלי המילה וכתוצאה מכך היו שכיחות מחלות זיהומיות מסוכנות שהביאו לידי סכנה [ואף תשובתו של מרן הרב זצ"ל נכתבה עוד לפני למעלה ממאה שנה כשהמודעות לחיטוי טרם התפשטה]. לכן גם ברור מדוע היום השלישי היה היום המסוכן, שהרי לזיהום לוקח זמן להתפתח (שמעתי מפי רופאים מומחים, ביניהם חמי, פרופ' משה גמרי הי"ו, שזיהום מתפתח בתוך 72 שעות, ולכן מובן חששם של חז"ל מן היום השלישי).

אך כיום שכל המוהלים מקפידים על הגיינה ועל סטריליזציה ממילא החשש לסכנה לנימול ירד לשיעור אפסי ובכה"ג אין אפי' "קצת ספק בסכ"נ" (כלשון 'דעת כהן' שם) וע"כ גם מרן הרב זצ"ל היה מודה שכיום אין לחוש לכך, ולא מטעם "דנשתנו הטבעים" כפי שכתב המ"ב (סי' של"א ס"ק ל"א), אלא מפני שהחידושים המדעיים הורידו את הסכנה לאחוזים אפסיים.

ואף החיד"א שנקט להחמיר כהרשב"ץ סיים דבריו במילה "ודוק", דהיינו שיש לחקור ולעיין בדבר. ונראה שעפ"י הנתונים המדעיים של היום, גם הוא ז"ל, לא היה חושש. ואף הרשב"ץ בעצמו לא היה חושש לכך.

פקו"ג. ומכיוון שלדעת הרשב"ץ אין למול ביום ה' לחולה שנתרפא, א"כ עדיין לא הגיעה המצווה עד ליום א' שלאחריו, וכשאינ מצווה יש חשש לפקו"ג או לכה"פ לקצת ספק בסכ"נ, ולכן ראוי לחוש לדעת הרשב"ץ, ולהחמיר בדיני נפשות.

וכדברי מרן הרב מצאתי אח"כ בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רמ"ה) שכתב "והנה עינינו רואות שאפי' אחד מאלף ישראלים אינו מת מחמת מילה וצ"ל מצווה מגינה ומצלי אבל עפ"י דרך הטבע היה המיעוט מתים ח"ו". עיי"ש. ובראותי תשובה זו עלה בדעתי מייד לפסוק כמרן הרב זצ"ל (ולא למול ביום ה' וביום ו' בברית דחוייה), בייחוד בא"י, כיוון שמרן הרב זצ"ל היה מרא דארעא דישראל, אך לא רציתי לפסוק כן בעצמי ושאלתי למו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א ואמר לי, שבא"י לא נהגו כחשש הרב זצ"ל אלא כהש"ך. ותשובה זו של הרב זצ"ל נכתבה בזוימל בשנת תרנ"א, ויכול להיות שבבוא הרב לא"י ראה שאין נוהגין כן בארץ וחזר בו.

ועיינתי באנציקלופדיה הלכתית רפואית (להרב ד"ר אברהם שטינברג שליט"א) ערך מילה שכתב (ח"ג עמ' 635; מהד' תשנ"ג) שבימינו הסיבוכים שמתעוררים בעקבות ברית המילה הם נדירים [מנתונים הלקוחים מהספרות הרפואית עולה שבין השנים 1953-1980 (למנינים) דווחו בארץ רק שני מקרי מוות שנגרמו כתוצאה מביצוע המילה, ובניו-יורק מתוך 500,000 מילות לא דווח אפילו על מקרה אחד של מוות]. א"כ נראה שדברי

סי' ק"מ-קמ"ב) וכתב על זה "וכבר נודע לכת"ר כמה הדבר חמור ע"פ נגלה, ויותר מזה ע"פ נסתר, וכבר צווחו ע"ז גדולי עולם" (שם סי' קמ"א) וא"כ גם אם כיום בתנאים הסטריליים אין צורך למעשה המציעה, מ"מ אין לבטל זאת כלל ולו מפני טעמים נסתרים. ומצווה לשמוע לדברי חכמים, בייחוד שאת ביטול המציעה הובילו הרפורמים, שמתרתם הייתה לפגוע בכל דברי חז"ל. וראיתי ג"כ מאמרו של הרב ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א: "מציעה ורחיצה בחמין לאחר ברית מילה" ('שנה בשנה', תשס"ב), שטען שגם בימינו יש צורך רפואי ברחיצה בחמין, אצל תינוקות הסובלים מהיפוספדיאס (מבנה שונה של כלי הדם באיבר המילה) ששריית התינוק בחמים אחרי הברית מונעת אצלם היפוקסיה (נְמָק) בעטרה. ואף שברוב האוכלוסייה תופעה זו נדירה, ראוי לחשוש לכך בייחוד כיום בארצנו שבה קיימים אוכלוסיות שונות ומגוונות וביניהן כאלה ששכיחות התופעה הזו גדולה יותר אצלם. לכן הוא ממליץ לכל המוהלים להקפיד על שריית הנימול במים חמים ג' ימים.

אך בסקירה שערכתי אצל מוהלים רבים נוכחתי לדעת שרובם לא חוששים להנ"ל ולא מצריכים שרייה בחמין. ומכיוון שרובם לא מקפידים על שרייה בחמין בכלל, אף לא בימות החול, א"כ תמוה הוא להחמיר בזה דווקא בברית דחוויה ולא לקיימה ביום ה' מפני החשש הנ"ל. וא"כ הדרינן לדין המג"א (סי' של"א ס"ק ט') דבזמן הזה שאין רוחצין אותו

ז. מציעה בימינו

גם תקנת חז"ל למצוץ את מקום המילה, מפני הסכנה, ככל הנראה יסודה בחשש לזיהום שעלול להתפתח במקום המילה - ע"י שאיבת הדם המזוהם בחיידקים כלפי חוץ (ובפרט ע"י המנהג לעשות זאת עם פה מחוטא בייץ). ולכאורה כיום, שאנו שומרים על סטריליזציה מוחלטת בכל כלי המילה, נעלם חשש זה כמעט לחלוטין (וכן התפרסם ברביבים, י"ג חשוון תשע"ב, בעתון בשבע, בשם הרופא המוהל ד"ר צדוק סיריל ז"ל שמל יותר מעשרים וחמשה אלף יהודים ואעפ"כ הקפיד על המציעה כתקנת חז"ל).

אם כן, לכאורה כשם שהב"י ביטל את החיוב ברחיצה בחמין, מפני שלפי המציאות שבמקומו לא היה צורך בדבר, ולפי מה שכתבו בימינו בכל המקומות לא קיים חשש זה - אם כן לפי סברה זו לכאורה גם מעשה המציעה נעשה מיותר! וכך סבר הגרי"ד סולוביצ'יק זצ"ל עפ"י התפא"י למשניות (הובא בספר 'נפש הרב' עמ' רמ"ג) והשווה זאת לרחיצה בחמין שאינה נוהגת כיום.

אלא שמכל מקום רוב הפוסקים החל מדורו של השו"ע, אף שקיבלו את דעתו שלא קיים חשש סכנה ולא הצריכו לחמם מים לתינוק, אעפ"כ לא העיזו האחרונים להקל בצורך במציעה (למרות השינוי במצב הרפואה לטובה) וחששו מאד למנהג ישראל. ואף מרן הרב זצ"ל טרח ליישב ולחלק מדוע בחמין הקלו ובמציעה החמירו (עיין שו"ת דעת כהן

השו"ע, שהרי כיום לא שכיחה סכנה, ואין חשש שיבואו על ידי כך לידי חילול שבת. והוא הדין לתינוק שהחלים ביום ו' במקום שאין מנהג קבוע, יש לקיים את הברית ביום ו'.

ונראה שבזמננו, אף הרשב"ץ עצמו היה מודה לדין זה. והוי כעין ספק ספקא: ספק שמא אין הלכה כתשב"ץ ומלין ביום ה', (וככל הנראה זוהי דעת השו"ע וכנ"ל), ואף אם ההלכה כתשב"ץ – שמא כיום עם התפתחות הרפואה חלפה הסכנה לתינוק הננימול ואף הרשב"ץ היה מודה דלא חוששים לחילול שבת ביום הג' ומלין ביום ה'.

ליכא למיחש לזה, דלא שכיח כלל שיחללו עליו שבת... לכן אין להתירשל בדבר מצווה".

ה. מסקנה

ולכן נראה לומר שתינוק שהחלים ביום ה' [בין מחולי שחלה כל גופו והמתינו להחלמתו שבעה ימים וחל ביום ה', ובין שחלה באחד מאבריו והבריא ביום ה' (עפ"י השו"ע יו"ד סי' רס"ב ס"ב)], אף שבין כה וכה הברית כבר דחויה, במקום שאין מנהג קבוע לדחות את הברית ליום א', כתשב"ץ – יש לקיים הברית בו ביום, אף לבני ספרד הפוסקים כדעת מרן